

BOK

JACOB HØIGILT & GUNVOR MEJDELL (ED.)

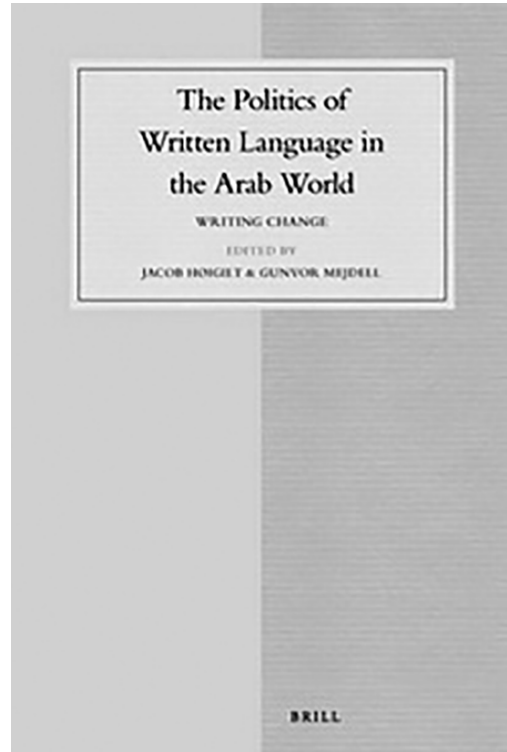
The Politics of Written Language in the Arab World: Writing Change

BRILL, 2017 (STUDIES IN SEMITIC LANGUAGES AND LINGUISTICS, VOL. 90)

RECENSION AV Jan Retsö

När Charles Ferguson publicerade sin artikel «Diglossia» i tidskriften *Word* 1959, anade väl ingen, kanske inte ens Ferguson själv, att denna artikel skulle komma att bli ett av de viktigaste bidragen till utforskandet av det väldiga arabiska språkkomplexet under 1900-talet. Inte för att den presenterade sensationella nya rön eller var fri från tveksamma påståenden och slutsatser. Men kanske just därför, och för att den framför allt pekade på ett viktigt språkligt fenomen och försökte definiera det, kom denna artikel att generera en intensiv debatt som fortsatt ända tills i dag och som har stimulerat otaliga forskare. Den är ett utmärkt exempel på att viktiga bidrag till forskningen inte nödvändigtvis består i att ge definitiva svar utan genom att ställa riktiga frågor.

Ferguson pekade på en typ av tvåspråkighet i flera språkgemenskaper i världen, bl. a. den arabiska, som enligt honom kännetecknas av existensen av två språkliga «våningar» som har olika funktioner i språksamhället. «Övervåningen», högspråket, är en variant som inte talas som första språk av någon och som ofta är en ålderdomligare variant av språket som används för skriven litteratur och eventuellt formellt tal. «Undervåningen» är det normala talspråket som fungerar i vardaglig konversation och som representerar ett senare stadium i språkets historia. Högspråket är ofta grammatiskt mer komplicerat än lågspråket. Högspråket är företrädesvis skriftligt, lågspråket muntligt. Högspråket har hög status som klassiskt

«En tämligen unik dokumentation.»

litterärt medium, ibland kombinerat med religiös status knutet till mer eller mindre heliga texter. Lågspråket har ingen skriven litteratur och har låg status. Skillnaderna mellan de två språkformerna är mycket större än i mera 'normala' språksamhällen och de två varianterna tenderar att vara mer eller mindre obegripliga sinsemellan, vilket innebär att högspråket måste läras in som ett främmande språk.

Fergusons tes såsom den formulerades i «Diglossia» har dock visat sig vara alltför kategorisk åtminstone vad arabiskan beträffar. Ett halvt sekels forskning har visat att förhållandet mellan de två språkformerna är betydligt mer komplicerat än Ferguson antog. Interferensen mellan de två är förvirrande mångsidig och svårgripbar. Det visar sig att det faktiskt finns flera

våningar än de två och att flera grammatiska system interagerar i det språkliga kaos som det moderna arabiska komplexet verkar vara vid en första anblick.

Föreliggande bok är det senaste skottet på det stora träd som vuxit upp ytterst inspirerat av Fergusons artikel. Den är resultatet av ett internationellt forskningsprojekt, *The Ideology and Sociology of Language Change in the Arab World*, baserat i Oslo men med deltagare från flera olika länder, tretton forskare sammanlagt. Syftet har varit att studera förhållandet mellan arabiskt «högspråk» och «lägspråk» och deras funktion i språksamhället i början av 2000-talet. Ett mycket viktigt incitament för denna forskning har varit den växande insikten att den digitala revolutionen har ändrat mycket. Således produceras t.ex. miljoner och åter miljoner sms på arabiska där man skriver lågspråket, ofta med latinska bokstäver i hemmagjord transkription, obekymrad om högspråkets grammatik. Lågspråket har alltså på kort tid fått en ny status som vida spritt skriftspråk.

Ett solitt empiriskt underlag för hela projektet är två stora undersökningar om språkattityder gällande hög- och lågspråken och deras funktion, utförda i Kairo och Rabat 2013 och 2015, vilket resulterat i en tämligen unik dokumentation. Boken innehåller två inledande kapitel där denna redovisas och de övergripande frågorna diskuteras. Sedan följer kapitel där mer specifika förhållanden behandlas, framförallt i Egypten och Marocko med en utflykt till Kuwait. Här behandlas traditionell litteratur i Marocko skriven på talspråk, så kallad *darija*; användningen av *darija* i digitala medier (mobiltelefoner, datorer) både i transkription och med arabisk skrift, som ökat explosionsartat efter 2000; den satiriska litteraturen i Egypten, så kallad *adab sakhir* som huvudsakligen är skriven på Kairodialekt; användningen av dialekt i egyptisk kolorerad press;

marockansk dialektpoesi, *zajal*; talspråkets status inom liberala och islamistiska rörelser i Egypten osv.

Bilden som framträder i denna högintressanta volym är i många avseenden annorlunda än den man traditionellt fått lära sig som arabist. För det första visas klart att Fergusons diglossimodell, i den mån den är relevant, är ett fenomen i det 20:e århundradet. Den representerar mera en ideologisk hållning inom vissa kretsar av det arabiska språksamhället än en språklig verklighet. Det har sedan länge påpekats att arabiskt talspråk i skrift är dokumenterat åtminstone sedan 1100-talet och att man framförallt i Egypten skrivit mycket på talspråket ända sedan 1400-talet.

Litterariseringen av talspråket, som expanderat så starkt under de senaste två decennierna, är mera en återgång till det normala än något helt nytt. Samtidigt ses tydligt att talspråkens frammarsch i skrift inte egentligen är ett hot mot högarabiskans ställning. Få representanter för talspråksrörelsen förespråkar total uppgivande av högspråket. Talspråket har i stället etablerats i skrift inom domäner som tidigare inte funnits. Den språkliga röran i arabvärlden kommer med all säkerhet att bestå inom överskådlig framtid – på gott och ont.